

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Нечитайленко В.А.

*кандидат юридичних наук, викладач вищої категорії,
Харківський державний автомобільно-дорожній коледж*

Шептовицька А.А.

*студентка,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Прийняття 16 січня 2003 року Господарського кодексу України (надалі – ГК України) [1], знаменував новий етап правового регулювання господарських відносин. Закони «Про підприємництво» та «Про підприємства в Україні», які діяли на той час і були основою господарського законодавства, вже не відповідали вимогам часу і не могли сприяти ефективному здійсненню господарської діяльності, яка є важливою запорукою розвитку економіки, а отже, і підвищення добробуту населення нашої країни. Чинне на сьогодні законодавство встановлює чіткі правові основи господарювання і має на меті розвиток підприємництва та його соціальну спрямованість, утвердження суспільного господарського порядку в економічній системі України. Суб'єкти ж господарювання мають діяти у межах цього порядку, неухильно додержуючись вимог законодавства. Однією з гарантій цього є встановлення юридичної відповідальності за правопорушення у сфері господарювання – господарсько-правової, цивільно-правової, фінансово-правової, адміністративної, кримінальної.

Перш за все слід відзначити, що на відмінність від інших видів юридичної відповідальності, які знаходять прояв у застосуванні, наприклад, кримінально-правових та адміністративно-правових санкцій карального характеру, господарсько-правова відповідальність реалізується у декількох самостійних формах – відшкодуванні збитків, застосуванні штрафних, оперативного-господарських та адміністративно-господарських санкцій.

Сутність цього виду юридичної відповідальності визначено як в навчальній літературі [3; 8], так і в наукових працях, присвячених окремим проблемам її правового регулювання та застосування в певних сферах господарської діяльності [2; 4; 5; 6; 7].

Під господарсько-правовою відповідальністю науковці розуміють настання несприятливих майнових чи адміністративно-управлінських наслідків для суб'єкта господарювання у випадку невиконання чи неналежного виконання ним вимог господарського договору або господарського законодавства. Вона знаходить свій прояв у застосуванні майново-організаційних за змістом і юридичних за формою заходів впливу на економічні інтереси учасників господарських правовідносин у разі вчинення ними господарського правопорушення. Утім, в літературі недостатньо повно розкриті функції та ознаки господарсько-правової відповідальності як специфічного виду юридичної відповідальності.

Так, саме виконуваними функціями вона суттєво відрізняється від інших видів юридичної відповідальності. Якщо функціями тих же кримінальної та адміністративної відповідальності є покарання правопорушників, попередження вчинення ними та іншими особами правопорушень та їх виховання в дусі додержання законів, то господарсько-правова відповідальність виконує притаманні їй специфічні функції, тобто напрямки її дії, той господарський результат, що настає внаслідок застосування відповідних заходів впливу. До таких функцій можна віднести, зокрема: *компенсаційно-відновлювальну*, яка є, на нашу думку, найбільш важливою, і сутність її полягає у відновленні порушеного правопорядку й усуненні наслідків неправомірної поведінки суб'єкта господарювання; *сигналізаційну*, що знаходить свій прояв у застосуванні до суб'єкта господарювання господарсько-правової відповідальності, і це є сигналом для нього про необхідність поліпшення своєї роботи з метою уникнення в майбутньому втрат від застосування такої відповідальності, а для контрагентів такого господарюючого суб'єкта – сигналом про необхідність зважити на доцільність продовження з ним договірної зв'язку або розірвання існуючого; *інформаційну*, яка надає можливість учасникам господарських відносин дізнатися про негаразди в діяльності суб'єктів господарювання, а саме застосування до них заходів господарсько-правової відповідальності судом, іншими уповноваженим на те органами, контрагентами, а відтак, виключити їх з кола майбутніх партнерів по господарській діяльності.

Слід зазначити, що ці функції є загальними для усіх форм господарської відповідальності – відшкодування збитків, штрафних санкцій, оперативно-господарських санкцій, адміністративно-господарських санкцій.

Крім виконуваних функцій, господарсько-правова відповідальність характеризується і специфічними, притаманними тільки їй ознаками. Ця специфічність знаходить свій прояв, зокрема, у тому, що: сфера її застосування – господарські правовідносини (господарсько-майнові та/або господарсько-організаційні); юридичною її підставою є акти господарського законодавства (ГК України, Закон «Про захист економічної конкуренції» [9], інші законодавчі акти) та господарські договори, а фактичною – господарське правопорушення, склад якого залежить від виду господарсько-правової відповідальності; при її застосуванні діє презумпція вини порушника; суб'єктами господарсько-правової відповідальності є виключно учасники відповідних господарських правових відносин; змістом господарсько-правової відповідальності є санкції майнової (відшкодування збитків, штраф, конфіскація) та/або організаційної (призупинення дії або анулювання ліцензій) спрямованості, застосування яких негативно відбивається на економічних інтересах порушника; застосовуються заходи відповідальності як судом (статті 222-223 ГК України), так і безпосередньо кредитором в оперативному порядку (статті 235-237 ГК України) чи уповноваженими на те органами (стаття 238 ГК України).

Слід зазначити, що застосування окремих видів господарсько-правових санкцій може виконувати й інші функції, крім вказаних вище загальних функцій цього виду юридичної відповідальності, а це свідчить й про наявність інших, крім зазначених, особливостей господарсько-правової відповідальності, які мають стати предметом окремих наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.
2. Богун В.М. Господарсько-правова відповідальність за порушення законодавства про ціни. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 4. С. 80-82.

3. Лебідь В.І., Можаровська Н.О., Нескороджена Л.Л. Господарське право : навч. посіб. Київ, 2015. 424 с.

4. Мельник О.М. Проблема охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні. Харків, 2002. 362 с.

5. Мороз Л. Я. Господарсько-правова відповідальність товарних бірж. *Право України*. 2007. № 8. С. 47-50.

6. Спасибо-Фатєєва І. Проблеми відповідальності юридичних осіб. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 9. С. 3-5.

7. Шпомер А.М. Особливості господарської відповідальності у сфері економіки. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 6. С. 36-43.

8. Щербина В.С. Господарське право : підручник. 4 вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер. 2009. 640 с.

9. Про захист економічної конкуренції : Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 12. Ст. 64.